

TAČKA VI

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOZOFSKI FAKULTET NIKŠIĆ

Studijski program za sociologiju

Na osnovu člana 24 stav 1 Pravila studiranja na postdiplomskim studijama Vijeće Filozofskog fakulteta, na sjednici koja je održana 05.07.2023. godine donijelo je Odluku o imenovanju komisije za ocjenu podobnosti teme i kandidata master rada pod nazivom „Roditelji kao nosioci socijalno-patoloških pojava i njihov uticaj na psiho-socijalne poremećaje kod djece,„ kandidatkinje Violete Sinanović u sastavu: doc. dr Tatjana Vujović (mentor), Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore, prof.d Vladimir Bakrač (član), prof. dr Predrag Živković(član) Filozofski Fakultet, Na osnovu uvida u podnijetu dokumentaciju i rad kandidatkinje, komisija podnosi sledeći

IZVJEŠTAJ

Kandidatkinja Anja Jovanović rođena je 1 2..1998. godine u Plavu. Osnovnu i srednju Medicinsku je završila u završila je u Plavu.. Filozofski fakultet u Nikšiću, odsjek pedagogija upisala je 2016.godine. Osnovne studije završila je 2020.godine. Master studije upisala je na Filozofskom Fakultetu, odsjek pedagogija 2020.godine.

Podaci o radu

U ovom radu analizira se prisustvo socijalno-patoloških pojava kod roditelja i njihov uticaj na psiho-socijalne poremećaje djece. Dobijeni rezultati ukazuju na prisustvo četiri faktora rizika: psihopatologija oca,alkoholizam roditelja, zavisnost roditelja od droge i depresija majke, nezadovoljenje potreba djece. Rad je teorijsko – empirijskog karaktera, i sastoji se iz tri dijela. Porodica je primarna zajednica u kojoj dijete stiče svoja prva znanja, vještine i sposobnosti. ponašanje kod mladih. dica je primarna zajednica psihosocijalnog razvoja djece. Poremećaj u ponašanju mladih je složen fenomen koji se može objasniti kombinacijom genetskih, psiholoških i socijalnih faktora. Ovi modeli ponašanja podrazumijevaju sva ona ponašanja koja izlaze iz okvira opšteprihvaćenih normi ponašanja za određenu sredinu (Popović-Ćitić, 2008). Ukoliko se problemi u ponašanju mladih na vrijeme ne identifikuju i ako se na vrijeme adekvatno ne reaguje, onda mogu prerasti u delinkventno ponašanje adolescenata.

S obzirom da porodica igra značajno mjesto u životu pojedinca, kada su faktori rizika prisutni u porodici, možemo reći da se stvaraju nepovoljni uslovi za nastanak i razvoj različitih oblika poremećaja u ponašanju. Situacije i okolnosti u krugu porodice koje mogu da dovedu do problema u ponašanju mladih su brojne, a odnose se na odsustvo jednog ili oba roditelja, na razvod, agresiju, devijantne oblike ponašanja u porodici, nasilje, lošu finansijsku situaciju i sličn

Struktura rada

Master rad „Roditelji kao nosioci socijalno-patoloških pojava i njihov uticaj na psiho-socijalne poremećaje kod djece,, sadrži 83 stranice podijeljene u tri dijela, sa sažetcima na našem i engleskom jeziku. Prvi dio rada sadrži pet poglavlja, drugi dio rada sadrži tri poglavlja, treći dio sadrži jedno poglavlje. Na kraju su data zaključna razmatranja.

U uvodnom dijelu rada kandidatkinja iznosi idejnu osnovu koja je opredijelila za izbor ove teme. U prvom poglavlju akcentat stavlja na porodicu kao glavnog agensa socijalizacije. Dakle, ovdje problematizujemo fenomene kao što su: porodica, dijete i značaj roditeljske uloge za psiho-socijalni razvoj djeteta. Postupci roditelja mogu prouzrokovati ozbiljne destruktivne posljedice na dijete i kasnije na odraslu ličnost. Kandidatkinja ističe, ukoliko dijete odrasta u porodici u kojoj postoji ljubav, briga i pažnja, može se reći da ono već ima neophodne emocionalne uslove za život. Takvo dijete od malena uči za empatiju, razumijevanje emocije i izgrađuje sebe uz pomoć svojih roditelja. Takvo dijete se osjeća sigurno. Nasuprot tome, ukoliko dijete živi u porodici koju karakterišu odnosi poput verbalnih i fizičkih svađa, mržnje, odsustva empatije, dijete će vjerovatno usvojiti takve kodekse ponašanja koji mu mogu predstavljati barijere u školi, kasnije na poslu i u partnerskom životu. Ako u takvoj porodici nema empatije između njenih članova, to može biti ozbiljan problem za izgradnju ličnosti djeteta,

U drugom poglavlju daje se pregled teorija delinkvencije koje se bave analizom uzroka koji dovode do pojave delinkventnosti. Teorije delinkvencije se mogu podijeliti u dvije grupe. Prvu grupu čine mikro teorije delinkvencije, drugu makro teorije delinkvencije. Njihova osnovna razlika se sastoji u uzrocima koji smatraju presudnim za pojavu delinkvencije.

U trećem poglavlju kandidatkinja daje pregled savremenih empirijskih istraživanja o uticaju socio-patoloških pojava na probleme poremećaja u ponašanju kod adolescenata. Navodeći istraživanje (Qin i sar., 2023) na reprezentativnom uzorku od 212 zatvorenih delinkvenata, kandidatkinja ističe da rezultati istraživanja pokazuju da zanemarivanje djece od strane roditelja itekako negativno utiče na njih i dovodi do pojave delinkvencije. Posebno ističu da odsustvo komunikacije roditelja sa djecom proizvodi negativne efekte.

U četvrtom poglavlju kandidatkinja detaljno analizira vrste socio-patoloških pojava kao što su : alkoholizam, zavisnost roditelja od droge, roditelji zavisnici od kocke, kriminalitet roditelja, nasilje roditelja nad djecom, zanemarivanje djece od strane roditelja.

U petom poglavlju kandidatkinja daje detaljan opis karakteristika ponašanja djece sa poremećajem u ponašanju kao što su: agresivnost, nedostatak empatije, depresivnost, otuđenost. Kandidatkinja naglašava da otuđenost podrazumijeva izolovanje djece, povlačenje u sebi odgovarajući svijet, komfor bez potrebe za društvenim kontaktima. Razni događaji u životu djece utiču na otuđenost, a to su najčešće događaji koji su se odigrali u njihovoj porodici. Roditelji u velikoj mjeri svojim vaspitanjem određuju da li će dijete biti društveno, odnosno socijalno ili asocijalno. Dijete koje u svojoj porodici nije naviklo na vođenje razgovora, pažnju, brigu teško da će u odnosu sa drugim osobama, drugarima, nastavnicima moći da zadovolji tu potrebu. Otuđenost kod neke djece proizilazi iz straha, nekog proživljenog stresnog događaja.

Drugi empirijsko-istraživački dio sastoji se od tri poglavlja i to: predmet istraživanja, metodologija istraživanja i rezultati istraživanja i diskusija. Predmet istraživanja se odnosi na analizu socijalno-patoloških pojava (alkoholizam, narkomanija, zavisnost od kocke, kriminalitet, nasilje nad djecom, zanemarivanje djece, anksioznost, depresija roditelja i uticaj tih pojava na psihosocijalne poremećaje kod djece.

Osnovni cilj istraživanja jeste da se ispituju stavovi djece po pitanju prisutnosti socijalno patoloških pojava kod njihovih roditelja. Specifični ciljevi istraživanja bili su:

- 1) da se ispita na koji način roditelji kao nosioci socijalno-patoloških pojava utiču na psihološke probleme djece, kao što su: depresija, povlačenje, promjena raspoloženja;
- 2) da se ispita na koji način roditelji kao nosioci socijalno-patoloških pojava utiču na poremećaje u ponašanju djece.

Drugo poglavlje metodologija istraživanja sadrži odjeljke o uzorku istraživanja, instrumentima istraživanja, toku i načinu istraživanja i metodama statističke obrade podataka.

Uzorakom je obuhvaćeno 220 učenika osmog i devetog razreda. Uzorak učenika osmog razreda je činilo 109 ispitanika, od kojih je bilo 67 muških i 42 ženska ispitanika. Riječ je o slučajnom uzorku, prvo je odabrana škola, a onda su birani razredi u kojima je sprovedeno istraživanje. Uzorak učenika devetog razreda je činilo 111 ispitanika, odnosno 41 muških i 70 ženskih ispitanika. Takođe je riječ o slučajnom uzorku.

Metod koji smo koristili u prikupljanju podataka je metod ankete. Za potrebe ovog istraživanja konstruisan je nestandardizovani upitnik, koji je istovremeno i osnovni instrument istraživanja. Instrumenti koji su nam pomogli u konstruisanju upitnika su: Skala percepcije roditeljskog ponašanja- SPRP (Macuka, 2008) i Upitnik automatskih misli UPAM (Proroković, Vulić-Prtorić, 2004). Upitnik se sastoji od 75 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Struktura upitnika je sastavljena od osam konvergentnih djelova. Prvi dio upitnika obuhvata set pitanja koja se odnose na socio-demografske podatke ispitanika. Drugi dio upitnika se sastoji od seta pitanja koja se odnose na dječije sagledavanje prisustva alkoholizma kod roditelja. Pitanjima u trećem dijelu upitnika se nastojalo ispitati prisustvo narkomanije kod roditelja, ali i stav djece i potencijalna želja za istom.

Četvrti dio upitnika čine pitanja kojima se ispitivala učestalost prisustva kockanja, vrste kockarskih igara, prisutnost liječenja roditelja, uskraćenost djece da zadovolje osnovne potrebe zbog usmjeravanja novca na kocku, kao i da li djeca vole da se kockaju. Peti dio upitnika se odnosi na pitanja kriminaliteta roditelja, vrste kriminalnih djela, ali i percipiranje kriminala od strane učenika. Šesti dio upitnika se odnosi na trostepenu skalu percipiranja roditeljske pažnje, ljubavi i zanemarivanja, odnosno na odnos roditelja i djece.

Statistička obrada podataka je izvršena po programu SPSS 17. U okviru statističke obrade podataka primjenjivane su sledeće statističke metode:

Faktorska analiza (Metoda glavnih komponenta) 2) Pravolinijska korelacija (Pirsonov koeficijent). Prva metoda je upotrijebljena radi ispitivanja latentne strukture prediktora poremećaja u ponašanju roditelja. Pomoću nje su se nastojale dijagnostifikovati socijalno-patološke pojave roditelja. Drugom metodom (pravolinijskom korelacijom), težilo se ispitati postojanje korelacije

između socijalno-patoloških pojava roditelja (konkretno alkoholizma) i poremećaja u ponašanju djece. Pored ispitivanja te korelacije, nastojala se ispitati i povezanost depresije majki i depresije djevojčica.

Prva hipoteza se odnosila na očekivanje da će se stavovi djece o socijalno-patološkim pojavama kod roditelja tako strukturirati da možemo govoriti o pojedinim grupama faktora rizika, kao što su: alkoholizam roditelja, zavisnost roditelja od droge, zavisnost roditelja od kocke, kriminalitet roditelja, nasilje roditelja nad djecom, depresija roditelja, nezadovoljenje potreba djece. Druga hipoteza istraživanja prema kojoj se očekivalo da djeca roditelja alkoholičara imaju izraženije probleme u ponašanju. Treća hipoteza pretpostavlja da su djevojčice čije su majke imale izraženije depresivne simptome sklonije promjeni raspoloženja i povlačenju.

U trećem dijelu rada kandidatkinja najprije definiše pojam prevencije, a zatim analizira preventivne programe iz okruženja i daje predloge kreiranja preventivnih mjera za suzbijanje socijalnopatoloških pojava kod roditelja i predloge preventivnih mjera za suzbijanje psihosocijalnih poremećaja kod djece, takođe i na vrste preventivnih programa. Autorka ističe da porodica, vrtić i škola predstavljaju 3 najvažnija socijalizatora djece. Pa kako bi preventivne mjere imale pozitivan ishod, u njihovom kreiranju i sprovođenju bi bilo poželjno da učestvuju sva 3 socijalizatora. Preciznije, u zavisnosti od uzrasta djeteta, treba ih kreirati i sprovoditi u konsenzusu porodice i vrtića ili porodice i škole. Dok je u situaciji prelaznog perioda (završetka pohađanja vrtića i početka u prvi razred) pogodno uzeti u obzir mišljenje i predloge dotadašnje vaspitačice, budući da je već upoznata sa navikama i potrebama djeteta. Ukoliko se radi o djeci sa smetnjama u razvoju treba uvažiti i predloge stručnih lica iz dnevnog centra. Roditelji nosioci socio-patoloških pojava su manje ažurni u procesu vaspitanja svoje djece.

Programi prevencije nude mogućnost smanjenja faktora rizika i povećanja zaštitnih faktora kod djece koja pokazuju povećan rizik za razvijanje problematičnog ponašanja (Vujović, 2014). Iskustva u primjeni preventivnih programa ukazuju na važnost sljedećih usmjerenja: kod rizičnih grupa potrebni su višegodišnji programi, kao što su rana intervencija, intervencija usmjerena na rizične i zaštitne faktore, višedomenska intervencija (ličnost, sredina, institucije), integrisanost prevencije i tretmana u lokalnoj zajednici, usmjerenost na porodicu i školu (Jugović, 2020). Kandidatkinja naglašava da se u Crnoj Gori se od 2017. godine sprovodi program za roditelje „Brižne porodice“ (UNICEF, Crna Gora, 2024). Njegov glavni cilj jeste suzbijanje roditeljskog nasilja nad djecom. Program se sprovodi u zdravstvenim i vaspitno-obrazovnim ustanovama od strane psihologa, pedagoga, nastavnika, zdravstvenih i socijalnih radnika. Rezultati pokazuju da su do kraja 2018. godine u ovaj program učestvovala 82 roditelja koja zlostavljaju djecu. Nakon obuke kroz koju su prošli uočeni su pozitivni rezultati. Do 2024. godine je 1278 roditelja završilo ovaj program s pozitivnim rezultatima u smanjenju nasilnog ponašanja prema djeci.

Takođe ističe, da bi preventivne aktivnosti trebale da budu usmjerene prvenstveno na mlade, na njihove lične osobine i potrebe, pri čemu posebnu pažnju treba usmjeriti ka onim adolescentima kod kojih postoji rizik za pojavu problematičnog ponašanja. Kandidatkinja naglašava da preventivne aktivnosti, osim na mlade, treba da budu usmjerene i ka njihovim roditeljima, nastavnicima i ka svim osobama koje učestvuju u vaspitanju mladih.

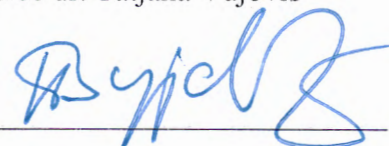
Osnovni stavovi, koje je kandidatkinja iznijela u završnim razmatranjima, već su dijelom uključeni u prikaz istraživanja, te se nije neophodno na njih ponovo osvrnati.

Mišljenje komisije

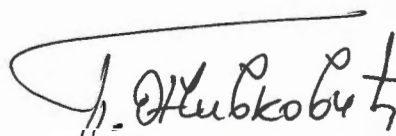
Na osnovu svega izesenog Komisija za pripremu izvještaja o master radu kandidatkinje Anje Jovanović, smatra da njena master tema „Roditelji kao nosioci socijalno-patoloških pojava i njihov uticaj na psiho-socijalne poremećaje kod djece,, s obzirom na teorijski i praktični značaj teme, s obzirom na originalan naučni doprinos, teorijsko-metodološki okvir istraživanja zavređuje pozitivnu ocjenu, pa u skladu sa tim, Komisija sa posebnim zadovoljstvom predlaže da se kandidatkinji odobri odbrana master rada na Filozofskom fakultetu - Univerzitet Crne Gore.

Komisija u sastavu :

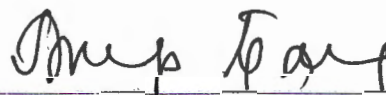
Doc dr. Tatjana Vujović

Doc dr. Predrag Živković

Prof. dr. Vladimir Bakrač

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET
NIKŠIĆ

PRIMLJENO: 12. 9. 2024.			
ORG. JED.	GRUPA	PRILOG	VRJEDNO
07	2752		

PREDLOG ODLUKE –Tačka 6/1

UNIVERZITET CRNE GORE
Filozofski fakultet

Broj:
Nikšić,

Na osnovu člana 22 stav 2 Pravila studiranja na postdiplomskim studijama
Vijeće Filozofskog fakulteta je na sjednici 30. 9. 2024. godine donijelo

O D L U K U

I

Usvaja se Izvještaj Komisije za ocjenu master rada **Roditelji kao nosioci socijalno patoloških pojava i njihov uticaj na psiho-socijalne poremećaje kod djece** Anje Jovanović, studentkinje Studijskog programa za sociologiju na Filozofskom fakultetu.

II

Komisija iz stava I ove Odluke će u skladu sa Pravilima studiranja na master studijama organizovati odbranu predmetnog master rada.

DEKANKA

Dostaviti:

- Članovima komisije
 - Uz Zapisnik sa Vijeća Fakulteta
 - a/a
 -
- Prof. dr Tatjana Novovića

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET
VIJEĆU FILOZOFSKOG FAKULTETA

Odlukom Vijeća Filozofskog fakulteta, od 02.06.2023. godine, imenovana je Komisija za ocjenu master rada pod naslovom *Odnos afektivne privrženosti, faktora rezilijentnosti i stilova prevladavanja u populaciji djece shizofrenih roditelja* kandidatkinje Antonije Zejak.

U skladu sa članom 22., stav 1., Pravila studiranja na master studijama Univerziteta Crne Gore, Komisija podnosi sledeći

IZVJEŠTAJ

o ocjeni završnog master rada

Antonije Zejak je rođena 17.07.1999. godine u Bijelom Polju. Završila je osnovnu i srednju školu (Gimnazija) u Bijelom Polju. Godine 2021. završila je studij psihologije (Stepen Bachelor) na Filozofskom fakultetu, Univerziteta Crne Gore i stekla zvanje diplomirani psiholog – stepen Bachelor (180 ESCB). Iste godine na Filozofskom fakultetu Univerziteta Crne Gore upisuje Master studije na Studijskom programu za psihologiju. Aktuelno je zaposlena u JU SMŠ “Vuksan Đukić” na mjestu profesora psihologije. Pored toga, honorarno je angažovana na mjestu psihologa u JU Dnevni centra za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju “Tisa” i u NVO OUMSBP.

Odlukom Filozofskog fakulteta, Univerziteta Crne Gore, imenovana je uradila master temu sa naslovom „*Odnos afektivne privrženosti, faktora rezilijentnosti i stilova prevladavanja u populaciji djece shizofrenih roditelja*“. Tema rada odobrena je 02.06.2023. godine, kad je Vijeće Filozofskog fakulteta donijelo odluku o imenovanju komisije u sastavu od: doc dr Helena Rosandić, dr Bojane Miletić i dr Veselinke Milović. Kandidatkinja je uspješno položila sve ispite predviđene planom nastavnog programa na Studijskom programu za psihologiju.

Master teza Antonije Zejak, *Odnos afektivne privrženosti, faktora rezilijentnosti i stilova prevladavanja u populaciji djece shizofrenih roditelja* napisana je na 84 strane, u skladu sa uputstvom Pravilnika za pisanje master studije Univerziteta Crne Gore. Naslov posjeduje suštinske informacije i semantički odražava sadržaj master rada.

Nakon naslovne strane, sažetka, apstrakta, ključnih riječi, sadržaja i uvoda, nalazi se tekst master rad koji se sastoji od pet osnovnih dijelova: teorijskog okvira, metodološkog dijela, integracije dobijenih rezultata, diskusije i zaključka. Teorijski dio rada (od 9. do 35. strane) je prikazan preko poglavlja: Shizofrenija, Etiopatogeneza, Epidemiologija, Paradigme u

psihologiji, Život sa shizofrenim članom porodice; Teorija afektivne vezanosti, Empirijska potvrda teorije afektivne vezanosti, Unutrašnji radni modeli, Adultna afektivna vezanost, Rezilijentnost, Konsenzus oko termina rezilijentnosti, Faktori i modeli rezilijentnosti, Prevladavanja i Medjuzavisnosti afektivne vezanosti, rezilijentnosti i stilova prevladavanja.

Metodološke osnove rada su cjelina (od 35. do 41. strane) koja obuhvata poglavlja: Problem i predmet istraživanja, Hipoteze, Uzorak ispitanika i procedura prikupljanja podataka, Nacrt istraživanja, Instrumenti i Statistička obrada podataka. Dio rada koji obuhvata oblast Rezultati je prikazan (od 42. do 50. strane). Diskusija je prikazana sa (od 52. do 58. strane), nakon čega slijedi Zaključak (od 58. do 60. strane). U daljem toku su prikazani Prilozi i Literatura.

Teorijska zasnovanost i metodološka utemeljenost istraživanja

U osnovi Teorijskog dijela autor pregledom literature izdvaja konstrukt privrženosti. Afektivna vezanost predstavlja specifičan odnos koji se u najranijem djetinjstvu formira između majke i djeteta i traje kroz čitav život (Rakočević – Medojević, 2016). Džon Bolbi (1988) je pretpostavio da su rano formirani modeli afektivne vezanosti trajni, stabilni i otporni na promjene i kao takvi utiču na oblikovanje svih naših odraslih odnosa i načina funkcionisanja na dimenziji mentalnog zdravlja i bolesti. Autorka se bavila pregledom literature unutrašnjih radnih modela djece shizofrenih roditelja.

Kako u oblasti izučavanja afektivne vezanosti postoji mali broj istraživača koji su svoju pažnju posvetili ispitivanju stilova adultne afektivne vezanosti potomaka roditelja sa dijagnozom shizofrenije izdvaja istraživanja Kabada (2008) koja je u svom istraživanju došla do zaključka da djeca majki kojima je postavljena dijagnoza shizofrenije pokazuju veću incidencu nesigurnih obrazaca afektivne privrženosti.

Dalje izdvaja rad Naslund i sar. (1984) koji su proučavali obrasce afektivne vezanosti koju djeca majki sa neorganiskim psihozama formiraju u prvoj godini života. Zaključci do kojih su došli govore u prilog postojanja statistički značajne povezanosti između anksioznih stilova afektivne vezanosti i kliničkog statusa majke. Međutim, reprezentativnost dobijenih podataka je diskutabilna, jer je ukupan broj participanata iznosio svega 10. Kod polovine ispitanika, pronađen je anksiozni stil vezanosti. Identične stilove pronašla je grupa istraživača među populacijom djece depresivnih majki. Izostanak reakcije na signale djece kod majki sa shizofrenijom sugerije da bi formiranje sigurnog stila afektivne vezanosti bilo upitno.

Marini je u svojoj studiji (2022) proučavala iskustva potomaka majki sa dijagnozom shizofrenije. Izvještavali su da je ono što su najteže podnosili bio nedostatak osjećanja

voljenosti kojeg su bili lišeni u takvim odnosima. Zaključci do kojih je došla govore u prilog postojanja niza negativnih efekata koje je majčino mentalno oboljenje ostvarilo na njihov emocionalni, bihevioralni, kognitivni i socijalni razvoj te da su u većini slučajeva oformili dezorganizovani stil vezanosti. Put formiranja dezorganizovane vezanosti dodatno je potpomognut prisustvom 'dvosmislenih' poruka koje majka šalje svom djetetu i gdje dijete, osim što nije u stanju razumijeti ovakav vid komunikacije, trpi stalne kritike koje negativno utiču na njegovu sliku o sebi (Marini, 2022).

Dalje navodi istraživanje Harder (2014) i Basel i saradnika (2024) koji ispitali su zastupljenosti obrazaca afektivne vezanosti u populaciji pacijenata sa psihotičnim poremećajima. Harder (2014) je pronašla da su izbjegavajući i dezorganizovani stil privrženosti daleko zastupljeniji u kliničkoj populaciji psihotičnih pacijenata u odnosu na tipičnu populaciju. Sa druge strane Basel je sa saradnicima (2024) potvrdio dio podataka o visokoj zastupljenosti izbjegavajuće afektivne vezanosti. Prema njegovim podacima izbjegavajuće vezani ispitanici imali su tendenciju minimiziranja uticaja stresnog događaja uz poricanje negativnih emocija udruženo sa potiskivanjem uznemirujućih sjećanja. Preokupirano vezani ispitanici pokazivali su prenaplašen emocionalni odgovor u susretu sa stresom. Oba tipa vezanosti pokazali su neumješnosti korišćenja psihosocijalne mreže podrške.

Autorka naglašava neusaglašenost autora u vezi konstrukta rezilijentnosti ističući da jedna grupa istraživača je mišljenja da rezilijentnost treba biti ograničena na iskustvo nesreća tokom cijelokupnog perioda razvoja (Luthar et al, 2000, prema Jankins, 2016), dok druga grupa zastupa stav da terminom rezilijentnosti trebaju biti označeni svi pojedinci koji pokazuju snagu nakon prethodnog iskustva sa teškoćama (Campbell-Sills, Cohan, & Stein, 2006; Miller, 2003, prema Jankins, 2016).

Kako konsenzus i dalje ne postoji autorka izdvaja tri glavna polja tumačenja psihološke otpornosti. Prema jednoj grupi istraživača, rezilijentnost se operacionalizuje kao stabilna crta ličnosti koja podrazumijeva sposobnost individue da nakon djelovanja negativnog životnog događaja izađe sa pozitivnim ishodom (Ong, Bergeman, Bisconti & Wallace, 2006, prema Petrović, 2018). Druga grupa istraživača opisala je skup specifičnih osobina koje posjeduju rezilijentne osobe. Neke od njih su: snažan karakter, sposobnost konceptualizacije problema, visok nivo energije, radoznalost, optimizam. Treća oblast tumači rezilijentnost kao dinamički proces. Grupa istraživača (Luthar et al, 2000; Rutter, 2006.; Davydov et al, 2010, prema Petrović, 2018.) smatra da je ovo proces koji je promjenjiv u zavisnosti od vremena i prostora.

Poslednji ispitivani konstrukt ovog rada je prevladavanje kojim se autorka bavi prikazavši Lazarusov opus, Lazarus je govorio o dvije velike grupe stilova prevladavanja:

prevladavanje usmjereno na problem i prevladavanje usmjereno na emocije. Prevladavanje usmjereno na problem podrazumijeva kognitivnu obradu problemske situacije, potragu za informacijama o njoj i njeno "izučavanje", formiranje seta mogućih rješenja, njihovo testiranje i akciju. Prevladavanje usmjereno na emocije radi po principu minimiziranja događaja, prisutni su emocionalni "raptusi" (Vlajković, 2005). Danas se uz ova dva početna stila prevladavanja dodaje još jedan, prevladavanje usmjereno na izbjegavanje koje podrazumijeva udaljavanje, distanciranje od problema, njegovo izbjegavanje i pokušaje da se izvuče nešto pozitivno iz negativnog događaja.

Na kraju Teorijskog dijela rada autorka navodi istraživačku potporu medjudejstva prikazana tri konstrukta. Prilikom izučavanja odnosa između stilova afektivne vezanosti, rezilijentnosti i stilova prevladavanja istraživači su uvidjeli da postoje sličnosti u pogledu kognitivnog i bihevioralnog funkcionisanja unutrašnjih radnih modela i stilova suočavanja u pogledu reagovanja na stres i nastojanja da se homeostaza održi (Kural & Kovacs, 2021). Kada je riječ o odnosu između rezilijentnosti i stilova prevladavanja iako po funkciji izgledaju različito autori uviđaju da su "različiti ali jasno povezani konstrukti" (Kural & Kovacs, 2021), čak postoje studije koje primjećuju da stilovi suočavanja mogu poslužiti kao prediktori rezilijentnosti (Chen et al., 2018; Chen et al., 2019, prema Kural & Kovacs, 2021).

Sigurni stil afektivne vezanosti pozitivno korelira sa rezilijentnošću i koristi se prevladavanje usmjerenim na probleme (Fribourg, Hjemdal, Rosenvinge & Martinussen, 2003; Diamond & Hicks, 2005; Kemp & Neimeier, 1999; Mikulincer et al., 1993; Seiffge-Krenke, 2006, prema Moore, 2014; Abraham & Kerns, 2013; Villasana et al., 2016, prema Kural & Kovacs, 2021) koji se dalje dovode u vezu sa mentalnom dobrobiti i pozitivnim blagostanjem (Armstrong, Galligan & Crotchley, 2011; Li, 2008, prema Moore, 2014). Sigurno vezani pojedinci vlastite sposobnosti procjenjuju pozitivnije i adekvatnije koriste sistem socijalne podrške u odnosu na izbjegavajuće i ambivalentno vezane pojedince (Mikulincer & Florian, 1998).

Nesigurni stilovi vezanosti, ambivalentni i izbjegavajući stoje u negativnoj korelaciji u odnosu na rezilijentnost (Karreman & Vingerhoets, 2012, prema Kural & Kovacs, 2021). Ovi stilovi vezanosti koriste se suočavanje usmjerenim na emocije te se karakterišu neumješnošću korišćenja mreže psihosocijalne podrške kao zaštitnog faktora već imaju tendenciju burnog emocionalnog reagovanju u susretu sa stresnom situacijom, njenog pretjeranog, nerealističnog tumačenja i emitovanja neprilagođenih oblika ponašanja (Berry & Kingswell, 2012; Mikulincer et al., 2003; Mikulincer & Florian, 1998; Berry & Kingswell, 2012; Mikulincer et al., 2003; Pascuzzo et al., 2013, prema Kural & Kovacs, 2021).

Metodološki dio istraživanja

U istraživanju se autorka bavi izučavanjem odnosa između obrazaca afektivne vezanosti, faktora rezilijentnosti i stilova prevladavanja potomaka majki sa dijagnozom shizofrenije. Ujedno je istražila povezanost između oformljenih stilova afektivne vezanosti i rezilijentnost djece i psihološke otpornosti.

Glavni cilj istraživanja predstavlja empirijski doprinos polju izučavanja povezanosti afektivnih obrazaca vezanosti, rezilijentnosti i stilova suočavanja u pogledu detaljnijeg opisivanja njihove međusobne povezanosti i uticaja. Opšti cilj istraživanja je utvrditi povezanost između obrazaca afektivne vezanosti, faktora rezilijentnosti i coping stilova.

Ukupan broj ispitanog uzorka iznosi $N=312$ iz kojih su izdvojeni granični slučajevi, koji su raspoređeni u 2 grupe od po 40 ispitanika koje se međusobno razlikuju u pogledu prisustva, tj. odsustva roditelja sa mentalnom bolešću. Ujednače je broj ispitanika muške i ženske populacije, 50-50%, gdje 50% njih ima roditelje sa nekom psihijatrijskom bolešću, dok ih 50% nema. Proces prikupljanja uzorka ispitanika trajao je od septembra 2023. godine do marta 2024. godine. Ispitanici su popunjavali bateriju skala individualno. Prije popunjavanja baterije skala, koja je bila u online formi kreirana uz pomoć Google Forms softvera, ispitanicima je predložen cilj istraživanja i anonimnost učestvovanja. Prije prelaska na popunjavanje baterija skala ispitanici su imali mogućnost da se slože ili ne slože sa definisanim uslovima učešća u istraživanju. Predviđeno vrijeme popunjavanja kretalo se od 15 do 20 minuta.

Instrument korišten u ovom istraživanju je sastavljen od četiri dijela. Prvi dio je namijenjen prikupljanju osnovnih sociodemografskih podataka koji se odnose na različite demografske karakteristike: pol, postignuti nivo obrazovanja, da li je roditelj patio od neke mentalne bolesti, psihičko oboljenje, uzrast ispitanika kada je roditelj započeo sa liječenjem mentalne bolesti, da li je roditelj psihijatrijski tretiran, da li je roditelj hospitalno liječen, socioekonomski status ispitanika. Drugi dio namijenjen je procjeni stila afektivnog vezivanja svakog od ispitanika/ca, (UPIPAV-R) (Hanak, 2009), treći dio imao je zadatak procjenu rezilijentnosti Connor-Davidson skala rezilijentnosti (CD-RISC), dok je u četvrtom dijelu urađena procjena dimenzije prilagođavanja Upitnikom suočavanja sa stresnim situacijama Endlera i Parket (CISS).

Statistička obrada dobijenih podataka vršena je u okviru SPSS programa (verzija 15.0), a koristile su se mjere parametrijske statistike. Upotrebljena je deskriptivna statistika i mjere interne konzistencije primjenjenih skala, jednostrana linearan regresija i ANOVA post hoc LSD test.

Rezultati

Rezultati sprovedenog istraživanja ukazuju da je u ukupnoj populaciji ispitanika najzastupljeniji sigurni obrazac afektivne vezanosti, skoro 50%, što podupire teorijske implikacije i u saglasnosti je sa nalazima savremenih istraživanja sprovedenih na našim prostorima (Dosković, 2015; Popadić, 2016).

Nulta hipoteza istraživanja govori da će shizofreni spektar poremećaja kod majke uticati na predominaciju nesigurnih obrazaca afektivne vezanosti među potomcima. Poduzorak ispitanika čiji roditelj ima mentalno oboljenje u tom smislu je heterogen jer ga čine potomci roditelja sa shizofrenim spektrom poremećaja, zatim su tu potomci roditelja sa afektivnim poremećajima, onima koji su upotrebljavali psihoaktivne supstance, roditelja koji su dijagnostikovani sa demencijom, delirijumom, poremećajima ličnosti. Pronađeno je da su među potomcima shizofrenih roditelja dominantno zastupljeni nesigurni obrasci afektivne vezanosti i jedan sigurni obrazac afektivne vezanosti, čime je nulta hipoteza potvrđena. Uopšte, u podzorku ispitanika sa mentalno oboljelim roditeljem su dominantno zastupljeni nesigurni stilovi afektivne vezanosti, gdje je dezorganizovani stil vezanosti na prvom mjestu.

Obzirom na heterogenost podzorka ispitanika koji su imali roditelja sa mentalnim oboljenjem, stilovi nesigurne vezanosti prisutni i u slučajevima drugih dijagnoza mentalnih oboljenja. Među potomcima roditelja sa anksioznim poremećajima, koji su inače najzastupljeniji poremećaji mentalnog zdravlja u kliničkoj populaciji (Karayağız, Aktan & Karayağız, 2020) uviđamo predominaciju nesigurnih stilova vezanosti u odnosu na sigurni. Na osnovu dobijenih podataka izbjegavajuće vezani ispitanici postigli su niske rezultate na skali rezilijentnosti što upućuje da ovaj stil afektivne vezanosti ne posjeduje dobre kapacitete psihološke otpornosti.

Prema dobijenim podacima pokazuje se da preokupirani stil afektivne vezanosti pribjegava suočavanju usmjerenom na emocije u susretu sa stresnim situacijama. Ovaj stil suočavanja koristi se kognitivnim redefinisanjem stresne situacije kako bi se izmjenilo subjektivno iskustvo zbog čega je za osobe koje se koriste ovim stilom suočavanja karakteristično da neadekvatno koriste sistem socijalne podrške, a u susretu sa stresnim događajem prisutne su emocionalno šaržirane reakcije i pretjerana interpretacija stvarnog značenja događaja što je potvrđeno kroz nekoliko dosadašnjih studija (Pascuzzo et al., 2013; Mikulincer & Florian, 1998; Kingswell & Berry, 2012; Mikulincer, Shaver & Pereg, 2003 prema Kural & Kovacs, 2021; Godor, van der Horst & Van der Hallen, 2024; Simeon et al., 2007 prema Moore, 2014). Ono što je iznenađujuće jeste da stilovi pevladavanja usmjerni na problem i izbjegavanje pokazuju značajnu prediktivnu vrijednost kod dezorganizovanig stila

afektivne vezanosti što nije u saglasnosti sa studijama i teorijskim implikacijama jer se on smatra izuzetno maladaptivnim obrascem vezanosti sa dva negativna unutrašnja radna modela (Stefanović-Stanojević, 2015; Liotti & Gumley, 2009).

Studija pokazuje da mentalno oboljenje roditelja negativno utiče na formiranje sigurnih stilova afektivne vezanost. Ipak, nalazi ukazuju da nije nemoguće formirati sigurni stil vezanost čak iako roditelj pati od poremećaja psihotičnog nivoa funkcionisanja što dokazuje jedan ispitanik sa sigurnim stilom afektivne vezanost čiji roditelj pati od shizofrenije.

Zaključak i predlog

Na osnovu analize master rada kandidatkinje Antonije Zejak, pod nazivom: „*Odnos afektivne privrženosti, faktora rezilijentnosti i stilova prevladavanja u populaciji djece shizofrenih roditelja*“, komisija utvrđuje da rad zadovoljava sve postavljene propozicije i predlaže Nastavno-naučnom vijeću Filozofskog fakulteta u Nikšiću da prihvati Izvještaj komisije o ocjeni ovog master rada i da odobri njegovu odbranu.

u Nikšiću, 2. septembar 2024. godine

Bojana Miletić

dr Bojana Miletić, predsjednik komisije

Vesilinka Milović

dr Vesilinka Milović-član

Rosandić Helena

Doc. dr Helena Rosandić-mentor

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET

PRIMLJENO: 13. 9. 2024.			
ORG. JED.	STO	FILLOS	VRJEDNOST
01	2763		

PREDLOG ODLUKE –Tačka 6/2

UNIVERZITET CRNE GORE

Filozofski fakultet

Broj:

Nikšić,

Na osnovu člana 22 stav 2 Pravila studiranja na postdiplomskim studijama Vijeće Filozofskog fakulteta je na sjednici 30. 9. 2024. godine donijelo

O D L U K U

I

Usvaja se Izvještaj Komisije za ocjenu master rada **Odnos afektivne privrženosti, faktora rezilijentnosti i stilova prevladavanja u populaciji djece šizofrenih roditelja** Antonije Zejak, studentkinje na Studijskom programu za psihologiju na Filozofskom fakultetu.

II

Komisija iz stava I ove Odluke će u skladu sa Pravilima studiranja na master studijama organizovati odbranu predmetnog master rada.

DEKANKA

Dostaviti:

- Članovima komisije
- Uz Zapisnik sa Vijeća Fakulteta
- a/a

Prof. dr Tatjana Novovića

UNIVERZITET CRNE GORE

FILOZOFSKI FAKULTET

VIJEĆU

Odlukom Vijeća Filozofskog fakulteta, 01-4123 od 24.11.2023.godine, imenovana je Komisija za ocjenu master rada, pod naslovom, **Primjena asistivne tehnologije u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovnih škola u Nikšiću**, kandidatkinje **Binese Gavazović**.

U skladu sa članom 29, stav 1 Pravila studiranja na postdiplomskim studijama, Komisija podnosi sledeći

IZVJEŠTAJ O MASTER RADU

KRATKI PRIKAZ RADA

Master rad kandidatkinje **Binese Gavazović**, **Primjena asistivne tehnologije u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovnih škola u Nikšiću**, napisan je na 70 strana, u *Times New Roman* fontu, prored 1,5. Rad je strukturiran u četiri tematske cjeline. U okviru prve tematske cjeline *Inkluzija* detaljno je operacionalizovan koncept: Značaj inkluzivnog obrazovanja, Pozitivne strane i nedostaci dosadašnje primjene inkluzivnog obrazovanja, Pretpostavke školske inkluzije za djecu sa smetnjama i teškoćama, Prepoznavanje smetnji i teškoća u razvoju i Preporuke za rad i komunikaciju sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju, dok je u drugoj tematskoj cjelini *Asistivna tehnologija*, razrađen koncept: Izbor asistivne tehnologije, Vrste

sredstava asistivne tehnologije, Asistivna tehnologija za učenike sa tjelesnim smetnjama, Asistivna tehnologija za učenike sa oštećenjem vida, Asistivna tehnologija za učenike sa oštećenjem sluha, Asistivna tehnologija za učenike koji imaju teškoće u učenju. Treća cjelina *Metodološki dio rada* ima razrađen koncept: Problem i predmet istraživanja, Cilj i zadaci istraživanja, Istraživačke hipoteze, Metode, tehnike i instrumenti istraživanja, Uzorak ispitanika i Interpretacija rezultata istraživanja. Nakon objedinjavanja teorijskog i metodološkog dijela rada kandidatkinja Gavazović je opsežno analizirala empirijsku evidenciju u okviru ovog poglavlja, pod nazivom, Zaključak.

Kandidatkinja Binesa Gavazović je svoju teorijsku elaboraciju fokusirane problematike utemeljila u brojnim relevantnim izvorima i publikacijama (ukupno 27 jedinica) i primjereno odabranim i prikazanim elektronskim izvorima. Na kraju su prilozi, odnosno instrumenti, funkcionalno operacionalizovani i primijenjeni u ovom istraživanju. Implementacijom inkluzivnog obrazovanja u našem školskom sistemu pruža se mogućnost kvalitetnog obrazovanja svoj djeci bez obzira na njihove različitosti. Integracija djece sa teškoćama u razvoju u redovni vaspitno-obrazovni sistem je dio naše svakodnevnice. Cilj inkluzivnog obrazovanja je pružiti kvalitetno obrazovanje djeci sa teškoćama u razvoju a u skladu sa njihovim interesima, mogućnostima i potrebama.

U teorijskom dijelu rada kandidatkinja Gavazović, navodi da asistivna tehnologija ne bi trebala zamijeniti profesore ili učitelje, već poboljšati obrazovni proces. Ciljevi trebaju biti realistični i usklađeni s djetetovim sposobnostima i mogućnostima unutar njegovog privatnog i obrazovnog okruženja. Prema Kovačeviću (2021), termin asistivna tehnologija obuhvata sisteme, sredstva ili usluge namijenjene uključivanju djece s posebnim obrazovnim potrebama i osoba s invaliditetom u svakodnevni život. Golubović i saradnici (2012) opisuju asistivnu tehnologiju kao hardversku i softversku opremu koju koriste osobe s invaliditetom kako bi povećale svoje sposobnosti i stepen samostalnosti.

U dijelu rada, pod nazivom *Metodološki dio rada*, kandidatkinja Binesa Gavazović razvija metodološki koncept rada kroz cjelishodno projektovani cilj i zadatke, a potom i logično, detaljno operacionalizovane hipoteze. Predmet ovog istraživanja jeste primjena AT¹ u radu s djecom s posebnim obrazovnim potrebama, odnosno koliko je AT zastupljena u drugom ciklusu osnovnih škola na teritoriji Nikšića i koliko su nastavnici osposobljeni i obučeni za njenu primjenu. Cilj ovog istraživanja je ukazati na informisanost učitelja o asistivnoj tehnologiji i na značaj koji asistivna tehnologija ima na poboljšanje kvaliteta života i funkcionalnu nezavisnost učenika s različitim vrstama invaliditeta u drugom ciklusu osnovnih škola u Nikšiću (koji će se utvrditi na osnovu stavova učitelja).

Zadaci koji proizilaze iz ovako postavljenog cilja i kojima se cilj konkretizuje su:

- Utvrditi koliko su nastavnici obučeni o AT;
- Utvrditi da li su nastavnici zainteresovani za obuke i profesionalno usavršavanje u oblasti AT;
- Utvrditi u kojoj mjeri je zastupljena AT;
- Utvrditi stavove nastavnika o tome da li primjena AT pomaže u prevladavanju prepreka s kojima se suočavaju djeca sa posebnim obrazovnim potrebama;
- Utvrditi da li nastavnici motivišu učenike da koriste AT.

Na osnovu predmeta i cilja istraživanja, kandidatkinja Gavazović je definisala glavnu hipotezu kao i sporedne: Glavna hipoteza: Primjena AT u vaspitno-obrazovnom radu s djecom sa posebnim obrazovnim potrebama koja pohađaju drugi ciklus osnovnih škola na teritoriji Nikšića, prema stavovima nastavnika, ima pozitivan uticaj na rezultate učenika sa posebnim obrazovnim potrebama. Kako bi glavnu hipotezu razradila, kandidatkinja je konkretizovala na sljedeće sporedne hipoteze:

P.H.1: Pretpostavlja se da su učitelji osnovnih škola u Nikšiću obučeni u oblasti AT.

P.H.2: Pretpostavlja se da učitelji osnovnih škola u Nikšiću motivišu učenike sa posebnim obrazovnim potrebama koji pohađaju drugi ciklus da koriste AT u nastavi.

¹ Asistivna Tehnologija

P.H.3: Prema stavovima nastavnika, pretpostavlja se da učenici koji pohađaju drugi ciklus osnovnih škola u Nikšiću imaju pristup AT.

Istraživanje je sprovedeno među učiteljima osnovnih škola drugog ciklusa na teritoriji opštine Nikšić. Uzorak se sastoji od 44 učitelja IV i V razreda (tj. učitelja drugog ciklusa razredne nastave) u ovoj opštini. Rezultati istraživanja, ukazuju na to da 55% njih smatra da učenici djelimično imaju pristup asistivnim sredstvima. Nasuprot tome, 16% učitelja smatra da učenici nemaju pristup ovim sredstvima, dok 29% njih smatra da učenici imaju potpun pristup AT. Ovi rezultati potvrđuju treću pomoćnu hipotezu istraživanja, koja sugerise da učenici drugog ciklusa osnovnih škola u Nikšiću imaju određeni nivo pristupa AT.

Prva pomoćna hipoteza (da su učitelji osnovnih škola u Nikšiću obučeni u oblasti asistivne tehnologije), polovično je dokazana. Da su učenici sa posebnim obrazovnim potrebama IV i V razreda djelimično zainteresovani za korišćenje asistivne tehnologije smatra 73% učitelja, a da su izuzetno zainteresovani smatra 7% učitelja. Međutim, da učitelji u potpunosti motivišu učenike za korištenje asistivne tehnologije izrazio se najveći broj učitelja i to 43%, a da ih djelimično motivišu izrazilo se i 41% učitelja, što potvrđuje drugu pomoćnu hipotezu (da učitelji osnovnih škola u Nikšiću podstiču učenike koji pohađaju drugi ciklus da primjenjuju AT u nastavi).

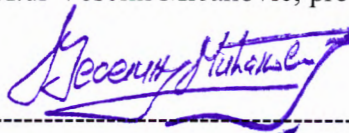
Istraživanje jasno potvrđuje da upotreba AT u obrazovanju djece u drugom ciklusu osnovnih škola u Nikšiću ima pozitivan uticaj na njihov napredak. Ovi rezultati potvrđuju glavnu hipotezu istraživanja, koja sugerise da primjena AT značajno doprinosi poboljšanju obrazovnih rezultata učenika s posebnim obrazovnim potrebama u ovom obrazovnom segmentu, prema mišljenju nastavnika.

ZAVRŠNA OCJENA RADA

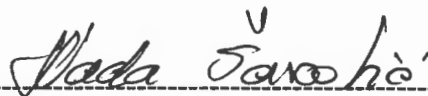
Imajući u vidu navedenu argumentaciju koja svjedoči o kvalitetu, relevantnosti, svrsishodnosti, inovativnosti master rada kandidatkinje **Binese Gavazović**, na temu koja je izuzetno aktuelna i značajna, Komisija je pozitivno ocijenila rad, te predlaže Vijeću Filozofskog fakulteta da usvoji Izvještaj i odobri javnu odbranu master teze, pod nazivom: **Primjena asistivne tehnologije u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovnih škola u Nikšiću.**

KOMISIJA

Prof.dr Veselin Mićanović, predsjednik

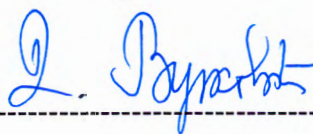
Prof.dr Nada Šakotić, mentor

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET
NIKŠIĆ

PRIMLJENO: 25.9.2024.			
ORG. JED.	SEKCIJA	PRILOG	VRJEDNOST
01	2961		

Prof.dr Dijana Vučković, član

PREDLOG ODLUKE –Tačka 6/3

UNIVERZITET CRNE GORE

Filozofski fakultet

Broj:

Nikšić,

Na osnovu člana 22 stav 2 Pravila studiranja na postdiplomskim studijama Vijeće Filozofskog fakulteta je na sjednici 30. 9. 2024. godine donijelo

O D L U K U

I

Usvaja se Izvještaj Komisije za ocjenu master rada **Primjena asistivne tehnologije u radu sa djecom sa smetnjama i teškoćama u razvoju u drugom ciklusu osnovnih škola u Nikšiću** Binese Gavazović, studentkinje Studijskog programa za Inkluzivno obrazovanje na Filozofskom fakultetu.

II

Komisija iz stava I ove Odluke će u skladu sa Pravilima studiranja na master studijama organizovati odbranu predmetnog master rada.

DEKANKA

Dostaviti:

- Članovima komisije
- Uz Zapisnik sa Vijeća Fakulteta
- a/a

Prof. dr Tatjana Novovića